

COMMENTARIA IN PSALMOS.

LIBER III PSALMORUM

SECUNDUM HEBRÆOS.

▲ PSALMO LXXIII USQUE AD PSALMUM LXXXIX.

PSALMUS LXXVII

SECUNDUM HEBRÆOS.

VERSIO VULGATA. — 1. *In finem, pro Idithum, Psalmus Asaph.*

2. Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, et intendit mihi.

3. In die tribulationis meae Deum exquisivi, manibus meis nocte contra eum : et non sum deceptus.

Renuit consolari anima meam : 4. memor fui Dei, et delectatus sum; et exercitatus sum, et defecit spiritus meus.

5. Anticipaverunt vigilias oculi mei : turbatus sum, et non sum locutus.

6. Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui.

7. Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum.

8. Numquid in æternum projiciet Deus? aut non apponet ut complacitor sit adhuc?

9. Aut in finem misericordiam suam abscindet, a generatione in generationem?

10. Aut obliviscetur misereri Deus? aut contempletur in ira sua misericordias suas?

11. Et dixi : Nunc cœpi : hæc mutatio dexteræ Excelsi.

12. Memor fui operum Domini : quia memor ero ab initio mirabilia tuorum.

II.

VERSIO S. HIERONYMI PRESBYTERI. — *Victori, super Idithum, Psalmus Asaph.*

Voce mea ad Deum, et clamavi : voce mea ad Deum, et exaudivit me [*h. et præbuit mihi aurem*].

In die tribulationis meae Dominum requisivi, manus mea nocte extenditur, et non quiescit : Noluit consolari anima mea, recordans Dei conturbabar :

Loquebar in memetipso, et deficiebat spiritus meus. SEMPER.

Prohibebam [*h. comprehendisti*] suspectum oculorum meorum, stupebam, et non loquebar. Recogitabam dies antiquos : annos sæculorum.

Recordabar psalmorem [*h. carminis mei*] meorum in nocte, cum corde meo loquebar, et scrutabar spiritum meum.

Ergone in æternum [*h. in sæcula*] projiciet Dominus, et non reprobabitur ultra?

Ergone complevit usque in finem misericordiam suam? consummabitur verbum de generatione et generatione?

Numquid oblitus est misereri Deus? aut contempletur in furore misericordias [*h. pietates*] suas? SEMPER.

Et dixi, imbecillitas mea est hæc? commutatio [*h. annos*] dexteræ Excelsi.

Recordabor cogitationum Domini : reminiscens antiqua mirabilia tua.

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

007700

13. Et meditabor in omnibus operibus tuis, et in adinventionibus tuis exercebor.

14. Deus, in sancto via tua: quis Deus magnus, sicut Deus noster? 15. Tu es, Deus, qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis virtutem tuam: 16. redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob et Joseph.

17. Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ; et timuerunt, et turbatae sunt abyssi.

18. Multitudo sonitus aquarum: vocem dederunt nubes.

Etenim sagittæ tuæ transeunt: 19. vox tonitru tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est, et contremuit terra.

20. In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscuntur.

21. Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi et Aaron.

Et meditabor in omni opere tuo, et adinventiones tuas loquar.

Deus, in sancto via tua: quis Deus magnus ut Deus?

Tu es Deus faciens mirabilia: ostendens [*h. innotescens*] in populis potentiam tuam.

Redemisti in brachio populum tuum, filios Jacob et Joseph. SEMPER.

Videntes te aquæ, Deus, videntes te [al. tac. te] aquæ parturierunt: et commotæ sunt abyssi.

Excusserunt aquas nubila, vocem dederunt nubes, et sagittæ tuæ discurrebant.

Vox tonitru tui in rota, apparuerunt [*h. illuxerunt*] fulgura tua orbi: concussa et commota est terra.

In mari via tua: et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non sunt agnita.

Deduxisti quasi gregem [*h. oves*] populum tuum: in manu Moysi et Aaron.

Argumentum.—Post exodiam (vers. 2), prior carminis pars (vers. 3-10) gravem continet querelam de calamitate publica, altera vero parte (vers. 11-21) contestatur vates, nihil sibi efficacius fuisse ad confirmandum trepidum et dubitantem animum, quam memoria temporum antiquorum, quibus populum Deus in summis periculis conservavit. Psalmi occasio videtur esse Sennacheribi adventus ante Hierosolyman, Judæa jam vastata.

1. Præcentori, Ieduthuno, Asaphi carmen.
2. Vox mea ad Dominum, et clamem; vox mea ad Deum, et auseculet me.
3. Die (tempore) angustiarum mearum Dominum quæsi; manus mea noctu effusa (expansa) est, nec cessat (fatigatur); renuit consolari anima mea.
4. Recogito Deum, et conturbor; meditor, et deficit spiritus meus.
5. Tenuisti vigilias oculorum meorum, turbatus (alii, percussus) sum, ut non possim loqui.
6. Reputo dies pristini temporis, annos antiquitatis (his meliores).
7. Recogitem (aio) cantum meum noctu, cum (in) corde meo mediter, et quærît spiritus meus (mens mea).
8. Num perpetuo rejiciet Dominus? nec benevolam se exhibebit amplius?
9. Num desit in sermone gratia ejus? num cessavit verbum (obmutuere promissa) in omnes ætates?
10. Num oblitus est misereri Deus? aut occulit in ira (iratus) misericordias suas?
11. Et dixi: Ægritudo mea hæc est; mutatio hujus status in meliorem est dextera Altissimi opus.

12. Celebrabo præclara facta Jovæ, nam (vel quando) recogitabo antiquitas facta a te mirabiliter.

13. Et meditabor omnia opera tua, et facinora tua cogitabo.

14. Deus, sancta via tua est; quis Deus magnus est sicut Deus noster?

15. Tu es ille Deus, qui facit mirabilia, notam fecisti inter populos potentiam tuam.

16. Redemisti brachio robusto populum tuum, filios Jacobi et Josephi (ex Ægypto).

17. Viderunt te aquæ (maris Rubri), Deus, viderunt te aquæ, tremuerunt, ac trepidarunt abyssi (fluctus).

18. Copiose effuderunt aquas nubes, vocem (tonitrua) ediderunt nubes, et sagittæ tuæ (fulmina) discurrerunt.

19. Vox fragoris (tonitru) tui in orbe, illustrarunt fulgura orbem, trepidavit et contremuit terra.

20. Per mare fuit via tua, et semitæ tuæ per aquas magnas, et vestigia tua non cognoscuntur.

21. Duxisti ut oves populum tuum, per Mosen et Aaron.

NOTE.

Vers. 1. Qui præcentor ex familia Ieduthuni oriundus. Cf. Ps. xxxix, 4. — Vers. 3. Pro *effusa*, Alexandrinus legit *nigdo*, coram eo. — Vers. 4. *Conturbor*: Maurer, *ingemisco*. Sensus: Antiquis Dei beneficiis cum præsentis rerum nostrarum statu collatis, conturbor et doleo. — Vers. 5. *Vigilias*, i. e. vigilantes oculos meos, præ curis; Hengstenb. *occupasti per noctis vigilas oculos meos*; Maurer, *prehensus tenes palpebras oculorum*, etc., ne somno claudantur. — Vers. 7. *Cantum meum*, propr. lyrae meæ pulsationem, i. e. pristina pro gratis agendis carmina. *Quærît*, puta consolationem. Maurer, *scrutetur*, Dei providentiam et consilia. — Vers. 11. Transitus ad alteram partem. Maurer, *quod agrum me facit hoc est*, puta: *Quod se mutavit dextera Altissimi*, non amplius ut olim parata est ad nos juvandum. Alii aliter. — Vers. 14. *Via*, agendi modus erga homines. — Vers. 18. « Ad Exod. xiv, 24, 25, ubi nulla tempestas describitur, referenda quæ vers. 18 et 19 legitur non sunt. Apparet Deus comitante tempestale: cf. Ps. xviii, 15; Hab. ii, 11. » Maurer. — Vers. 19. *Orbe*, gall. *roulement du tonnerre*. — Vers. 20. Sensus: Via tuæ sunt inscrutabiles; alluditur ad aquas Rubri maris post transitum Israelitarum statim relapsas. — Vers. 21. « Quod in media hac descriptione abruptur carmen, nulla amplius ad id quod præcipuum Psalmo continetur facta accommodatione, id nonnullis suspicionem movit, imperfectum esse Psalmum. Sed vere monuerunt sanioris iudicii interpretes, elegantem esse talem conclusionem et maxime propriam poetis. » Maurer.

EXPLANATIO IN PSALMOS.

PSALMUS LXXXVI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, pro Idithan Psalmus Asaph.

Cur dicatur in titulo, pro Idithan Psalmus Asaph, omnino difficile est divinare. Euthymius existimat Psalmum datum esse ad decantandum ipsi Asaph pro Idithan, id est, vice Idithan qui forte cantare impediabatur; nimis humilis explicatio est, neque vox hebraica אֶשָׁפֵן, *asaph*, ut pro significet *vice*, cum ad litteram sonet, *super Idithan Psalmus Asaph*. Alii existimat Psalmum compositum ab Asaph, et datum ipsi Idithan ad canendum. Sed neque id probabile est, cum Idithan fuerit unus ex principibus Cantorum, non minus quam Asaph. Alii volunt, Psalmum cantatum esse alternim ab Idithan et Asaph. Alii denique nomen Idithan hoc loco volunt non esse nomen cantantis, sed instrumenti musici, vel certi generis modulationis, ad cuius formam Psalmus canendus esset; atque huic expositioni satis convenit illa phrasus: *Psalmus Asaph super Idithan*. Argumentum est oratio adversus tribulationes; quæ sit autem tribulatio, de qua Psalmus hic loquitur, non convenit inter auctores, aliis existimantibus hic agi de captivitate Babylonica; aliis de persecutione Antiochi, quæ contigit tempore Machabeorum, aliis de incerta et nobis incognita tribulatione; sed S. Augustinus utilissime exponit Psalmum de miseria humana generatim, ac præsertim de ea quam sentiunt viri perfecti qui, dum anhelant ad patriam cælestem, molestissime ferunt moram exsili et peregrinationis.

EXPLICATIO PSALMI.

1. VOCE MEA AD DOMINUM CLAMAVI, VOCE MEA AD DEUM, ET INTENDIT MIHI.

Indicat hoc primo versiculo anima viri sancti, quam moleste ferat moram et pericula hujus peregrinationis. Dicit enim, «voce mea,» id est, non per nuntios, non per amicos, non etiam per linguam corporis mei, sed «voce mea,» proprio animæ desiderio pulsavi aures Dei. Dicit, *ad Dominum*, vel ut est in hebræo, *ad Deum*, et repetit secundo, *ad Deum*, quia videbat a nulla re creata posse oblineri, quod cupiebat, ideo transiliens omnia ad ipsum Deum accessit. Dicit, *clamavi*, quia se videbat in regione dissimilitudinis longe separatam a Deo, magna voce, magno affectu sibi opus esse, ut de tanto profundo ad tantam sublimitatem vocem suam transmitteret. Addit, et *intendit mihi*, ostendens sibi profuisse ejusmodi clamorem. In hebræo ad verbum est, «et aures mihi præbuit.»

2. IN DIE TRIBULATIONIS MEÆ DEUM EXQUISIVI; MANIBUS MEIS NOCTE CONTRA EUM, ET NON SUM DECEPTUS.

Declarat cur et quomodo Deum quesierit et invenit. «In die tribulationis meæ Deum exquisivi,» id est in tempore hujus vite mortalis, quæ est tota tentatio, ut dicit S. Job cap. vii; vel, ut in nostro textu habetur, *mitta*, id est «perpetua colloctatio cum viliis et concupiscentiis, nec non cum principis et potestatibus aeris,» ut dicitur *ad Ephes. vi*; unde exclamatur *Apostolus Rom. vii*:

«Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Manibus meis nocte contra eum,» id est, in nocte hujus vite manibus contra Deum extensis illum quesivi attingere et apprehendere, «et non sum deceptus;» tempus hujus vite non est dies, sed nox, quia «per fidem ambulamus, et non per speciem,» Il *Corinth. v*, et opus habemus attendere «ad lucernam Scripturæ lucentem in caliginoso loco,» ut dicitur Il *Petr. ii*. Noctu autem melius quærimus manibus tentando, quam oculis vestigando; unde dicit *Apostolus, Act. xvii*: «Querere Deum, si forte attraheret eum, aut inveniant.» Porro manibus querere Deum in nocte, nihil est aliud, nisi per opera bona, per obedientiam mandatorum, per vite puritatem in hoc exilio caliginoso Deum querere; et sepe contingit ut qui ita querunt, Deum attingant, quem speculando, vel legendo invenire non poterant: testimonium enim conscientie bonæ, et patientia in tribulationibus, et frequentes victoriæ adversus tentationes efficiunt, ut anima experimento quodam dulcedinem Dei sentiat, et testimonium spiritus in se habeat, quod sit filius Dei. In hebræo pro «contra eum,» habetur נִיגְרַח *niggerah*, id est *extensa*, ut sensus sit: Nocte manus mea extensa est ad eum, et idem est sensus; sed Septuaginta non videntur legisse נִיגְרַח *niggerah*, sed נִיגְרַח *nayda*, id est *contra*, vel e regione: voces enim simillimæ sunt, ut patet. Rursus, ubi nos habemus, et non sum deceptus; ex hebræo vertunt alii, et non quiescit, vel non remittitur, manus mea videlicet, id est manus meæ

PSALMUS LXXXVI.

4. ANTICIPAVERUNT VIGILIAS OCULI MEI: TUBATUS SUM, ET NON SUM LOCUTUS.

extensa et debilitata, aut fatigata, non quievit. Sed Septuaginta verterunt sensum, non verba. Significaverunt enim manus viri justi ad Deum querendum extensam non quiescere præ lassitudine, quia invenit cito quod quærebat, et ideo virum justum manibus querendo non fuisse deceptum, hoc est spe sua frustratum. Multi hunc versiculum exponunt de extensione manus in oratione tempore nocturno, quorum expositionem non reprehendo, sed malui S. Augustinum sequi, qui etiam satis apte adducit hoc loco factum S. Thomæ Apostoli, qui manibus tangendo Christi cicatrices, Deum quesivit in nocte dubitationis, et non est deceptus; nam invento Deo exclamavit: «Dominus meus et Deus meus.»

3. RENUIT CONSOLARI ANIMA MEA; MEMOR FUI DEI, ET DELECTATUS SUM: ET EXERCITATUS SUM, ET DEFEUIT SPIRITUS MEUS.

Quia quærens Deum non fuit deceptus: renuit deinceps anima ejus consolationem accipere a rebus mundi hujus, quoniam videbat in omnibus esse deceptionem: «Renuit, inquit, consolari anima mea,» id est, quantumvis blandirentur carnales voluptates, noluit inde gaudere anima mea, sciens eas secum trahere graviores tristitias. «Memor fui Dei, et delectatus sum,» id est ne tamen sine omni consolatione essem, «a memor fui Dei,» qui nullum decipit, et in quo solo solidum gaudium reperitur, quod nemo potest tollere a nobis, «et delectatus sum.» Magnum est hoc arcana sapientiæ Dei, quod in hoc exilio plus delectet memoria Dei, quam presentia carnalium voluptatum; etsi in medio illecebrarum carnalium tantum delectat memoria Dei, quantum delectabit ipsa presentia Dei, quando nullæ erunt carnales illecebræ: «Exercitatus sum, et defecit spiritus meus,» id est, post memoriam Dei, et voluptatem inde haustam, exercitatus sum meditando, et mecum ipse colloquendo de meritoribus exsili, et de juncunditate patriæ, et præ desiderio «defecit spiritus meus.» In hebræo, pro *delectatus sum*, habetur נִיגְרַח *vehemach*, quod proprie significat et sonat, sive *clamavi*; quod potest intelligi de clamore lætitiæ, ut Septuaginta intellexerunt, et de clamore turbationis, ut intellexit S. Hieronymus, qui vertit, *conturbabor*. Pro illo, *exercitatus sum*, S. Augustinus legit *garrivi*, quod vox græca ἄσπετος significare videtur; sed vox hebraica אֲשִׁיחָה *asichah*, quæ frequens est in Psalmis, significat *summisse loqui*, sive *secum loqui*, quod est proprium meditantium, et se in consideratione exercentium. Illud, *defecit spiritus meus*, exponunt nonnulli de defectu ob ingruentes tribulationes, quasi eas diutius ferre non posset; sed non minus proprie dicitur spiritus defecere, quando magno desiderio alicuius rei tenetur; quo modo etiam languere et liquefieri dicitur, juxta illud *Psalm. LXXXIII*: «Concepiscit et deficit anima mea in atriâ Domini.»

Declarat quod dixit, «exercitatus sum,» et ait: «Anticipaverunt vigilias oculi mei,» id est, noctu surgebam ad meditandum, antequam excubia militares vigilare inciperent; nam per vigilias intelliguntur *custodias*, sive *sentinæ*, ut perspicue habetur in codice hebræo et græco. Similis est locus in *Psalm. cxviii*: «Prævenierunt oculi mei ad te dilectulo, ut meditarer etc. quia tua.» Quod sequitur: «Tubatus sum, et non sum locutus,» significat ex meditatione periculorum hujus vite Prophetam turbatum fuisse, sed non fuisse assum aliquid loqui, quod sciret, judicium Dei justissima esse, quamvis occulta. In hebræo, pro *anticipaverunt vigilias oculi mei*, habetur, *tenuisti custodias oculorum meorum*. Sanctus autem Hieronymus vertit: *Prohibebam suspectum oculorum meorum*. Sanctus denique Augustinus legit, *anticipaverunt vigilias inimici mei*; sed illud, *inimici mei*, non habetur in hebræo, neque in latina editione Vulgate, proinde facile contemni potest. Vox hebræa תִּנְיָנָה, quæ significat *tenuisti*, non fuit in codice S. Hieronymi, neque Septuaginta Interpretum. Manifeste enim est verbum temporis præteriti secundæ personæ a radice תִּנַּן, quæ significat *tenere*, *apprehendere*, *possidere*, et similia; quare S. Hieronymus, qui vertit *prohibebam*, et Septuaginta, qui verterunt *anticipaverunt*, sine dubio aliquid legerunt. In re autem tam obscura, nihil est tutius quam adherere versione Septuaginta Interpretum latinum expressit. Verum est tamen hebraicam lectionem, qualis est, in sententia non discrepare a lectione editionis Vulgate. Illud enim, *tenuisti custodias oculorum meorum*, ita exponi potest: Tu, Deus, tenuisti palpebras oculorum meorum, ne clauderentur in somnum, ac per hoc fecisti ut tota nocte vigilarem, et sic vigilas omnium excubiarem anticiparem.

5. COGITAVI DIES ANTIQVOS, ET ANNOS ÆTERNOS IN MENTE HABUI.

Ece quid meditaretur, quando præveniebat vigilias. «Cogitabat dies antiquos,» id est, dies hujus vite temporalis a principio usque ad finem, et simul cogitabat «annos æternos» vite future, qui non præterunt, sed stabiles permanent; neque sola spatia cogitabat, sed quæ habemus et quæ agimus in his diebus, qui mox antiquabunt et pereunt; et quæ habebimus et agemus in annis æternis, qui semper in eodem statu permanent. Digna plane cogitatio, quæ totas noctes occupet meditantem.

6. ET MEDITATUS SUM NOCTE CUM CORDE MEO: ET EXERCITABAR, ET SCOPEBAM SPIRITUM MEUM.

Idipsam aliis verbis repetit et inculcat, dicens: «Et meditatus sum nocte cum corde meo,» id

est, et consumpsi integras noctes, mecum ipse colloquendo, non ore, sed corde; » et exercitabar, » cogitando videlicet, ac mecum ipse discurrendo; » et scopebam spiritum meum, » id est, et hoc modo quasi scopis cogitationum versabam adhuc, » id est, numquid Deus non addet aliquando ad iram suam misericordiam suam, ut incipiat sibi complacere in gentibus, quae nunc odio prosequi videtur? Addet omnino propitiationem. « Aut in finem misericordiam suam abscondet, a generatione in generationem? » id est, numquid removebit misericordiam suam ab hominibus in aeternum? non removebit. « Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordiam suam? » id est, non obliviscetur et non continebit. Facilius est enim Deo continere iram suam, quam misericordiam suam; et ideo quamvis juste irascatur in peccatores, tamen in ipsa ira non continebit misericordiam suam, sed effundet misericordiam, quae iram mitiget. Quod attinet ad verba, illud, non apponet ut complacitor sit adhuc? S. Hieronymus ex hebraeo clarius reddit: Non propitiabitur ultra? ad verbum enim in hebraeo habetur, וְלֹא יִסַּף רַחֲמָיו עָלֶיךָ, id est, non addet ad complacendum adhuc? id est, non addet complacentiam, sive propitiationem aliquando? Illud, non abscondet misericordiam suam, S. Hieronymus ex hebraeo vertit, ergo non complebit misericordiam suam? quae sententia omnino contraria videtur, sed non est; nam vox hebraica דָּבַן ophes significat consumere, vel consumi, defecere, perire, et similia: quare S. Hieronymus verbum complebit non accepit in bonam partem, pro eo quod est perficere, sed in malam, pro eo quod est finire ut non ultra pergat, quomodo dicitur Daniel. v: Numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud, » id est, finivit regnum tuum, jam non ultra regnabis. Additur in hebraeo, וְכֵן יִבְרַח, id est, consummabitur verbum; sic enim habetur ad litteram in hebraeo: Numquid vertit in finem misericordias eius, consummabitur verbum a generatione in generationem? ubi illud, consummabitur verbum, omissum est a Septuaginta Interpretibus et ab omnibus antiquis Interpretibus, ut testatur S. Hieronymus in Epist. ad Simeon et Pretellam; qui etiam addit, recte non haberi in latino: ex quo intelligimus duo illa verba addititia esse non solum in graeco, sed etiam in hebraeo. Theodoretus quidem scribit haberi haec duo verba apud Symmachum; sed non majorem fidem habentis S. Hieronymo quam Theodoretus. Denique illud, continebit in ira sua misericordias suas, S. Hieronymus ex hebraeo vertit, complebit in furoris suo misericordiam suam. Sed non sunt contraria, quia S. Hieronymus per complebit, intelligit finire, et verbum פָּקַד, ophes, quod habetur hoc loco, significat claudere, » per hoc continere, ne exeat, ne fluat. Idem autem est complere misericordiam, id est finire, ut iam non sit; et continere, ut non fluat, et claudere, ut non exeat.

7. NUMQUID IN AETERNUM PROJICIET DEUS? AUT NON APPONET, UT COMPLACITOR SIT ADHUC?

8. AUT IN FINEM MISERICORDIAM SUAM ABSCONDIT, A GENERATIONE IN GENERATIONEM?

9. AUT OLIVISCETUR MISERERI DEUS? AUT CONTINEBIT IN IRA SUA MISERICORDIAS SUAS?

Haec est meditatio et agitatio mentis, in qua noctu exercebatur. Videns enim multitudinem hominum peccatorum prope infinitam, et quod vix inveniretur, qui faceret bonum, dicebat intra se: Num Deus projiciet omnes homines in infernum sempiternum? Ubi est igitur infinita misericordia ejus? Scilicet interrogacionibus contrariam sententiam concludere intendit, videlicet futurum aliquando tempus redemptionis generis humani, quo per misericordiam Dei, non solum reliquiae Judeorum, sed etiam multitudo gentium salvaretur. Ait igitur: « Numquid in aeternum projiciet

Deus? » id est, numquid Deus tantam multitudinem generis humani in aeternum projiciet a misericordia sua, et in infidelitate et castitate dimittet? quasi dicat: Non projiciet sed tempore suo visitabit. « Aut non apponet, ut complacitor sit adhuc, » id est, numquid Deus non addet aliquando ad iram suam misericordiam suam, ut incipiat sibi complacere in gentibus, quae nunc odio prosequi videtur? Addet omnino propitiationem. « Aut in finem misericordiam suam abscondet, a generatione in generationem? » id est, numquid removebit misericordiam suam ab hominibus in aeternum? non removebit. « Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordiam suam? » id est, non obliviscetur et non continebit. Facilius est enim Deo continere iram suam, quam misericordiam suam; et ideo quamvis juste irascatur in peccatores, tamen in ipsa ira non continebit misericordiam suam, sed effundet misericordiam, quae iram mitiget. Quod attinet ad verba, illud, non apponet ut complacitor sit adhuc? S. Hieronymus ex hebraeo clarius reddit: Non propitiabitur ultra? ad verbum enim in hebraeo habetur, וְלֹא יִסַּף רַחֲמָיו עָלֶיךָ, id est, non addet ad complacendum adhuc? id est, non addet complacentiam, sive propitiationem aliquando? Illud, non abscondet misericordiam suam, S. Hieronymus ex hebraeo vertit, ergo non complebit misericordiam suam? quae sententia omnino contraria videtur, sed non est; nam vox hebraica דָּבַן ophes significat consumere, vel consumi, defecere, perire, et similia: quare S. Hieronymus verbum complebit non accepit in bonam partem, pro eo quod est perficere, sed in malam, pro eo quod est finire ut non ultra pergat, quomodo dicitur Daniel. v: Numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud, » id est, finivit regnum tuum, jam non ultra regnabis. Additur in hebraeo, וְכֵן יִבְרַח, id est, consummabitur verbum; sic enim habetur ad litteram in hebraeo: Numquid vertit in finem misericordias eius, consummabitur verbum a generatione in generationem? ubi illud, consummabitur verbum, omissum est a Septuaginta Interpretibus et ab omnibus antiquis Interpretibus, ut testatur S. Hieronymus in Epist. ad Simeon et Pretellam; qui etiam addit, recte non haberi in latino: ex quo intelligimus duo illa verba addititia esse non solum in graeco, sed etiam in hebraeo. Theodoretus quidem scribit haberi haec duo verba apud Symmachum; sed non majorem fidem habentis S. Hieronymo quam Theodoretus. Denique illud, continebit in ira sua misericordias suas, S. Hieronymus ex hebraeo vertit, complebit in furoris suo misericordiam suam. Sed non sunt contraria, quia S. Hieronymus per complebit, intelligit finire, et verbum פָּקַד, ophes, quod habetur hoc loco, significat claudere, » per hoc continere, ne exeat, ne fluat. Idem autem est complere misericordiam, id est finire, ut iam non sit; et continere, ut non fluat, et claudere, ut non exeat.

40. ET DIXI: NUNC COEPI, HEC MUTATIO DEXTERAE EXCELSI.

Prævisa et prædicta redemptione, dicit Propheta se respirare cepisse a tedio et morore, quo ante tenebatur. « Et dixi, inquit, nunc coepi, » id est, nunc incipi respirare, posteaquam meditando et vigilando, Deo revelante, cognovi misericordiam Domini effundendam super genus humanum; « haec est mutatio dexteræ Excelsi, » id est, mutatio quam praevidere et prædico, imo divina in misericordiam: iniquitatis hominum in justitiam, captivitatis in redemptionem, poenae sempiternae in gloriam aeternam: mutatio est admirabilis, quam nemo poterat efficere, nisi dexteræ Excelsi, quae Christus est: ipse enim placavit iram Patris, et in benevolentiam commutavit, ipse justificavit impios, ipse redemit captivos, ipse glorificavit miseros; et quod mirabilis est, hanc mutationem fecit dextera Excelsi quodam modo per suam mutationem, ut notat S. Hieronymus in Commentario; ipsa enim dextera Excelsi infirmata est, ut nos roboraret; et cum esset in forma Dei, formam servi accepit. » Pro nunc coepi, S. Hieronymus vertit ex hebraeo, imbecillitas mea; alii, dolor meus; alii aliter. Sed vox hebraica חַלְלוּתִי ambigua est et omnes interpretationes admittit; in re autem ambigua mirum est, cur non annotatur omnibus Interpretibus auctoritas Septuaginta Seniorum, qui sapientia, antiquitate et admirabili inter se concordia omnibus praesant.

41. MEMOR FUI OPERUM DOMINI, QUIA MEMOR ERO AB INITIO MIRABILII TUORUM.

42. ET MEDITATOR IN OMNIBUS OPERIBUS TUIS, ET IN ADVENTIONIBUS TUIS EXEREBOR.

Respirans jam Propheta in spem futurae Redemptionis, dicit se memorem futurum operum Domini mirabilium, et incipit enarrare mirabilia quaedam opera. « Memor fui, inquit, operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum, » id est, antea quidem memor fui aliquorum operum Domini, quae fecit in Aegypto coram patribus nostris; sed nunc, o Domine! memor ero ab initio mundi omnium mirabilium tuorum, et meditator in omnibus operibus tuis, » considerans videlicet opera justitiae et misericordiae, opera potentiae et sapientiae, opera naturae et gratiae; et in adinventionibus tuis exercebor, » mente revolvens et admirans arcana consilia et admirabiles rationes curandi genus humanum, quae sapientia tua adinvenit. Illud, quia, non est semper particula causalis, sed ex hebraica phrasi interdum redundat, » iterum exponenda est juxta exigentiam loci; hoc loco videtur exponenda per sed, vel etiam, vel quin etiam. Illud, adinventioibus, hebraice חִלְלוּתִי haliloth, significat opera et cogitationes, sed opera egregia et cogitationes prodigales; hoc loco, ut etiam Isai. XII, et II Pa-

ralip. XVI, accipitur pro adventionibus sapienter et subtiliter excogitatis ab ipso Deo, quae nunquam venissent hominibus in mentem, nisi eas opere completas vidisset: talis adinventio fuit incarnatio Verbi, passio Christi, mysterium Eucharistiae, et similia.

13. DEUS, IN SANCTO VIA TUA: QUIS DEUS MAGNUS, Sicut DEUS NOSTER? TU ES DEUS QUI FACIS MIRABILIA.

Incipit laudare opera Domini mirabilia, in quibus cogitandis exerceri solebat: ac primum generatim dicit opera Domini esse sancta, magna et admirabilia, id est, facta sancta, potenter et sapienter, sicut ipse sanctus omnipotens et sapientissimus est. « Deus, inquit, in sancto via tua, » id est, actio tua, sive operatio tua, per quam ad nos quodam modo exis, in sanctitate efficitur; nihil enim agis, quod non rectum et justum sit. In hebraeo est וַיִּשַׁךְ, quod proprie sanctitatem significat; proinde exponendum est, in sanctitate, quod nos legitimus, in sancto. « Quis Deus magnus, sicut Deus noster? » id est, non solum Deus noster sanctus est et sancta via ejus, sed etiam magnus, et magna opera ejus. « Tu es Deus qui facis mirabilia, » id est, non modo sancta et magna, sed etiam mirabilia sunt opera tua ob sapientie profunditatem, quae in ipsa cernitur. S. Augustinus legit: Qui facis mirabilia solus. Sed nostri codices hebraici, graeci et latini non habent hanc vocem, solus. Verissimum tamen est Deum solum mirabilia facere, quia ipse solus non eget auxilio aliorum; et omnes alii qui mirabilia faciunt, ut Apostoli et Prophetae, et alii sancti viri dono miraculorum praediti nunquam faciunt mirabilia soli, quia sine Deo nihil facere possunt. Illud, in sancto via tua, potest etiam congruere cum textu hebraico ad litteram, si mutentur puncta, et legamus kadosh, non kodesh. Et hac lectione posita secundum Augustinum, sanctus est Christus, et via Dei dicitur esse in sancto, quia per Christum imus ad Deum, et Deus per Christum venit ad nos; secundum Hieronymum, via est Veritas, et Christus in sancto habitat, quia « in malivolam animam non introibit sapientia, » Sap. I; proinde sanctus sit, qui Christum in se habitantem habere desiderat.

14. NOTAM FECISTI IN POPULIS VIRTUTEM TUAM: REDEMISTI IN BRACHIO TUO POPULUM TUUM, FILIOS JACOB ET JOSEPH.

Descendit ad particulare opus Dei magnum et mirabile, videlicet ad liberationem populi de Aegypto. « Notam, inquit, fecisti in populis virtutem tuam, » id est, potentiam tuam manifestasti populis Aegyptiorum atque aliarum gentium quae audierunt plagas Aegypti. « Redemisti in brachio tuo populum tuum, » quando per multa signa et prodigia liberasti populum tuum, qui miseram servitutem serviebat in Aegypto. « Liberasti au-

tem in brachio tuo, » id est, propria tua potentia et fortitudine, quia non eges aliorum auxilio. « Filios Jacob et Joseph, » id est, liberasti populum tuum, qui constat ex filiis Jacob et Joseph. Nominatur autem Joseph cum ipso Jacob patre suo, quia populus Israel constabat ex tredecim tribubus, quarum undecim descendebant ab undecim filiis Jacob, duæ autem a filiis Joseph, Ephraim videlicet et Manasse. Spiritualiter « nosam fecit Deus virtutem, » id est, potentiam suam in populis omnium gentium, quia redemit ex omnibus gentibus populum suum a tyrannide diaboli, « in brachio suo, » quod est Christus. De quo dicitur *Isai. lxxv*: « Brachium Domini cui revelatum est? » Sunt autem in populo Dei filii Jacob, et filii Joseph, id est, ut S. Augustinus exponit, Judei et Gentiles ad fidem conversi. Per filios enim Jacob intelliguntur carnales Israelitæ, per filios Joseph ii qui in Christo renati sunt. Joseph enim invidia fratrum in Ægypto venditus, ibique primum humiliatus, deinde exaltatus Christum significat, qui invidia Judæorum extra Synagogam eiectus, venditus et humiliatus, deinde per resurrectionem et ascensionem ita exaltatus est, ut impletum sit quod in Psalmo *lxxi* dicitur: « Adorabant eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei. »

15. VIDERUNT TE AQUÆ, DEUS: VIDERUNT TE AQUÆ, ET TIMUERUNT, ET TURBATE SUNT ABYSSI.

Describit scissionem maris Rubri, quæ facta est quando Deus liberavit populum suum a servitute Pharaonis. Describit autem more poetico, tribuens aquis et sensum et tremorem, quasi ob timorem presentie Dei aquæ recesserint: quo modo etiam dicitur in *Psalm. cxlii*: « Mare vidit, et fugit. Viderunt, inquit, te aquæ, Deus; viderunt te aquæ, et timuerunt, » id est, aquæ maris Rubri ita siccatæ sunt jubente te, ac si maiestatem tuam viderent, et ob timorem et reverentiam fugissent. « Et turbate sunt abyssi, » id est, non solum in superficie, sed etiam in imo profundo existentes aquæ, quasi a presentia tua conturbatæ recesserunt. Abyssus enim nihil est aliud, nisi altitudo, sive profunditas aquarum. Spiritualiter aquæ populos significant, juxta illud *Apoc. xvii*: « Aquæ multe sunt populi multi. » Aquæ igitur, id est, populi gentium viderunt Deum, quando liberavit Dominus populum suum, « quia vidit omnis caro salutem Dei, » *Isai. xl*. Viderunt autem per fidem non per speciem, « et timuerunt, » agnoscentes peccata sua et iudicia Dei; nam per Evangelium (ut dicit Apostolus *ad Rom. i*), sicut revelatur gratia Dei super penitentes et credentes: « Ita revelatur ira Dei super omnem impietatem et iniquitatem. » Et præcipue turbate sunt abyssi, id est, majores et aliores in gentibus, quia per fidem agnoverunt iudicia Dei esse abyssum multam, ut est in *Psalm. xxxiii*, et potentes poterant tormenta passuros, ut legitur *Sap. vi*. Unde in *Ac-*

tis Apostol. cap. xxiv, prædicante Paulo de justitia et castitate, et iudicio futuro: « Præses Romanorum Felix tremefactus est. »

16. MULTITUDO SONITUS AQUARUM, VOCEM DEERUNT NUBES.

17. ETENIM SAGITTE TUE TRANSEUNT, VOX TONITRUI TUI IN ROTA.

Descriperat mirabile opus Dei in scissione maris Rubri; nunc describit reversionem maris et tempestatem ad obruendos Ægyptios: quod fuit etiam opus mirabile ejusdem Dei. « Multitudo, inquit, sonitus aquarum, » id est, maximus sonitus et fremitus aquarum postea successit, cum jubente te Deo, aquæ maris quæ steterant instar murorum, dum transiret populus Dei, magno impetu cadentes submerserunt, et suffocaverunt Ægyptios; quando etiam « sagitte tue » celestis, id est, fulmina discurrunt « transibant super eos, et vox tonitruu tui super rotas currum Pharaonis, » eas subvertebat, et in profundum dejecit. Habetur hæc historia in *Exod. cap. xiv*. Quod attinet ad verba, illud, *multitudo sonitus aquarum*, ex hebræo vertit S. Hieronymus, *excesserunt aquas nubila*, et hunc sensum manifeste recipiunt hebraice verba. Possunt lamen tres illæ voces hebraice, *זרעו כים עבות*, *zorenu main hhaboth*, esse tria nomina distincta, et in casu recto, si solum mutetur unum punctum primæ vocis, et pro *zorenu*, legatur *zoremo*, quæ sic commode reddentur: *Inundatio ejus aquæ, nubila*, et sic videntur legisse Septuaginta Interpretes, et accepisse, per inundationem Dei, multitudinem aquarum obruentium Ægyptios; per aquas et nubila, accepisse causas illius inundationis, quæ fuerunt aquæ maris reverentes in locum suum, et nubila desuper fundentia aliam aquam, ut facilius involverentur in aquis Ægyptii. Hæc autem omnia significarunt breviter per illa verba: « Multitudo sonitus aquarum; » nam et aquæ maris redeunt et aquæ descendentes e nubibus magnum sine dubio sonitum edebant. Illud, *vox tonitruu in rota*, varie admodum exponitur. S. Hieronymus ad litteram dicit vocem tonitruu in rota, esse sonitum tonitruorum in orbe terrarum, et hoc dicit confirmari ex verbis sequentibus: « Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ. » Alii volunt dici, *voce tonitruu in rota*, id est, in æthere, sive in celo, quod rotundum est. Posset etiam dici *vox tonitruu in rota*, id est, in nube, quæ est quasi rota, sive currus Dei, ut ostendimus in explicatione *Psalm. xvii*. Sed communior expositio est quam supra posuimus, ut per *rota* intelligantur rotæ currum Pharaonis; quam expositionem tradit Theodoretus, et eam plurimi alii sequuntur. Spiritualiter sonitus aquarum est confessio populorum; vox nubium est vox prædicatorum Evangelii; fulmina et tonitrua sunt prohibita vite et miracula, quibus veritas fidei confirmatur. Sed illud, *vox tonitruu in rota*, pulchre admodum ex-

ponitur a S. Hieronymo, qui notat vocem tonitruu Evangelii tunc valde commovere populos, quando est in rota, id est, in homine plane spirituali et contemplore reram terrenarum, qui terram vix tangat et transeat, quomodo currens rota in puncto terram contingit, et mox deserit et ad aliora defertur.

18. ILLUXERUNT CORUSCATIONES TUE ORBI TERRE: COMMOTA EST, ET CONTRAHEUIT TERRA.

Addit Propheta animadversionem Dei in Pharaonem, non solum innotuisse Judæis presentibus, sed etiam instar coruscationis celestis notam factam esse orbi terrarum, et inde commotionem et tremorem gentibus longe positus attulisse, quod verum esse testatur liber Josue, *cap. iii*, ubi Raab dicit: « Audivimus quod sicaverit Dominus aquas maris Rubri ad introitum vestrum, et perfirmimus, » etc. « Illuxerunt, ait, coruscationes tuæ orbi terræ, » id est, hæc mirabilia magna, hæc coruscationes, hæc signa, hæc miracula, « illuxerunt, » non solis Ægyptiis et Judæis, sed orbi terrarum, » longe lateque nota facta sunt, et ideo « commota est, et contraheuit terra, » id est, habitantes in terra perturbati sunt, et populum Israeliticum formidare coeperunt. Spiritualiter significatur his verbis, quod in *Psalm. xviii* clarius habetur de predicationibus Evangelicis: « In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terre verba eorum. »

19. IN MARI VIA TUA, ET SEMITE TUE IN AQUIS MULTIS, ET VESTIGIA TUA NON COGNOSCENTUR.

Hic aperte describitur transitus filiorum Israel duce Deo, per novam et inusitatam viam, id est, per medium mare sicco vestigio. « In mari via tua, » id est, in mari novo et insolito modo inventi populo tuo viam, « et semite tuas in aquis multis, » id est, et semitam fecisti eidem populo inter aquas multas. « Et vestigia tua non cognoscentur, » id est, sic admirabili ratione reduxisti populum tuum per medium maris, ut nullus deinceps vestigia sua, et eandem viam inve-

nire poterit. Spiritualiter significatur his verbis, opera Domini non solum esse admirabilia, sed etiam investigabilia, quomodo via in mari investigabilis est, quia nulla in ea vestigia relinquuntur.

20. DEDUXISTI SICUT OVES POPULUM TUUM IN MANU MOYSI ET AARON.

Hic fuit finis omnium operum mirabilium Dei in Ægypto et in mari Rubro, ut populum suum inde liberaret, et in terram promissionis introduceret: quod fecit per Moysen et Aaron primos pastores Synagoge. « Deduxisti, inquit, sicut oves populum tuum, » id est, magna facilitate, magna charitate, indefessa vestra providentia deduxisti per desertum, et usque ad promissionis terram quasi ad pascea uberrima populum tuum; « in manu Moysi et Aaron, » id est, sub potestate et regimine duorum optimorum principum. Spiritualiter admonetur eos, qui ad terram promissionis, id est, celestem patriam perventuri sunt, deducendo esse sicut oves in manu Moysi et Aaron. ita ut sint mites et patientes sicut oves in medio luporum, nam, ut dicitur *Matth. v*: « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. » Et *Luc. xxv*: « In patientia vestra possidebitis animas vestras. » Item, ut sinant se regi a magistratu ecclesiastico et civili; Deus enim etiam paucos quosdam per se docet et regat, tamen ordinarie per vicarios suos regit et docet, et filios obedientie vult esse electos suos. Nominatur autem hoc loco Moses ante Aaronem, non quod princeps politicus tantum esset Moses, et princeps ecclesiasticus Aaron; sed quia Moses primarius erat princeps ecclesiasticus et politicus, Aaron autem solum erat princeps ecclesiasticus, et a Mose, ut majore, consecratus et ordinatus. Quod enim Moses sacerdos esset, perspicuum est ex *Psalm. cxviii*: « Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, » et ex plurimis actionibus sacerdotalibus, quas exercevit. consecrans sacerdotes et tabernaculum, et offerens sacrificia, imo instituens ritus sacrificandi, et omnes cæremonias divini cultus.

PSALMUS LXXVIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Intellectus Asaph.

Attende, popule meus, legem meam: inclinate aurem vestram ad verba oris mei.

2. Aperiam in parabola os meum: loquar propositiones ab initio:

3. Quanta audivimus et cognovimus ea: et patres nostri narraverunt Libis.

4. Non sunt occultata a filiis eorum, in generatione altera.

V. s. n. — Eruditiones [al. Eruditiones] Asaph.

Ausculata, populus meus, legem meam: inclinate aurem vestram ad verba oris mei.

Aperiam in parabola os meum: loquar ænigmata antiqua:

Quæ audivimus et cognovimus, et patres nostri narraverunt nobis.

Non sunt abscondita a filiis eorum, a generatione sequenti.